

Wassen zonder water en zonder zeep. En dan ook nog sneller en zelfs beter. Na een moeizame start breekt 'verzorgend wassen' nu door.

'Ik vind het een gigamooie uitvinding.'

TEKST STAN VERHAAG | FOTO'S JOS HEIJNEN

WASSEN ZONDER WATER BREEKT DOOR

Minder belastend en fijner voor de cliënt

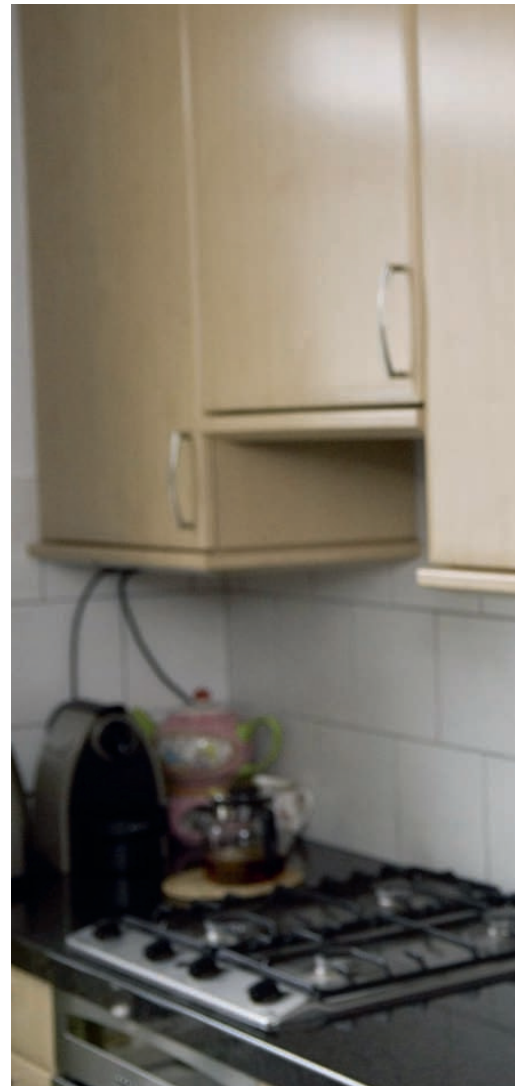
Een uitkomst voor mensen die bedlegerig en ziek zijn, die pijn hebben. Zo omschrijft niveau 2-verzorgende Ellis van Leeuwen verzorgend wassen. 'Verzorgend wassen is voor cliënten veel minder belastend dan het traditionele wassen', zegt Ellis. 'Als je met washand en zeep wast, dan verricht je drie handelingen: wassen, afspoelen, afdrogen. En daarna smeert je iemand vaak in met crème of een lotion. Voor mensen met pijn of ziekte is dat allemaal heel belastend. Met verzorgend wassen breng je al die handelingen terug tot één handeling. Elk plekje huid hoeft je met je doekje maar één keer aan te raken.' Thuiszorgorganisatie Icare deed in 2011 en 2012 onderzoek naar verzorgend wassen. Wat bleek? Verzorgend wassen maakt een eind aan gehannes met waskommen, water, zeep en handdoeken. Het is minder belastend en fijner voor de cliënt. Het is beter voor de huid. Het kost beduidend

minder tijd dan een traditionele wasbeurt. En het kost een intramurale instelling niet meer geld dan de traditionele wasbeurt. Wat wil een mens nog meer? Verzorgend wassen klinkt bijna te mooi om waar te zijn. TvV maakt een rondgang langs mensen die onderzoek hebben gedaan naar verzorgend wassen en langs verzorgenden die het in de praktijk toepassen. Is verzorgend wassen echt zo mooi als het klinkt? Wast heel verzorgend Nederland over een paar jaar verzorgend? Sterft het *good old* wassen met water en zeep straks uit in de Nederlandse verpleeg- en verzorgingshuizen? Zonder te veel te verklappen over de afloop van dit artikel: ja, het traditionele washandje krijgt het moeilijk.

LOTION

We beginnen bij die ene uitvinding die alle water, waskommen, zeep en handdoeken overbodig maakt. Die uitvinding is een pakje met speciale washandjes

of doekjes. Verzorgend wassen gebeurt namelijk met vochtige, met lotion doorrenkte washandjes of doekjes (ruim tachtig procent van de intramurale instellingen die verzorgend wassen gebruikt washandjes in een pakje, de rest doekjes in een pakje). Vóór gebruik warm je ze – verpakt en al – op in de magnetron. Ze maken de huid schoon en het vocht droogt vanzelf op. Het verzorgende is te danken aan een lotion die het washandje/doekje achterlaat op de huid. Doordat er bij verzorgend wassen veel minder sprake is van wrijving met de huid wordt de kwetsbare huid van de cliënten minder belast. Inmiddels zijn er verschillende washandjes/doekjes van verschillende leveranciers beschikbaar. Maar grofweg kun je zeggen dat je voor één wasbeurt vier à acht washandjes/doekjes nodig hebt. Als je er te veel of te weinig gebruikt, bestaat de kans dat je de bacteriën niet verwijdert maar verspreidt. Ook de volgorde van wassen

Verzorgende Leonie van der Sluis legt washandjes - ingepakt en al - in de magnetron, zodat ze warm worden.

is belangrijk. Een klassieke richtlijn in de verzorging zegt dat je de minst hygiënische onderdelen (zoals het onderlichaam) als laatste doet, want het water in de waskom wordt steeds vuiler. Maar als je verzorgend wast, pak je regelmatig een schoon washandje/doekje en ben je minder gebonden aan een vaste wasvolgorde. Bij mensen met pijn of die vermoeid zijn kun je starten in de houding waarin degene die je gaat wassen toch al ligt. Je hoeft de cliënt niet eerst in de gewenste positie te draaien.

BEETJE ENG

Leonie van der Sluis is verzorgende bij Icare. Ze werkt bij het psychogeriatrisch team in Zeewolde: al haar cliënten hebben een beginnende vorm van dementie, maar wonen nog wel thuis. 'In het begin stond ik sceptisch tegenover verzorgend wassen', bekent Leonie. 'Alle nieuwe dingen zijn tenslotte een beetje eng, toch? Ik dacht: een washandje of doekje met

'Het is een van de weinige innovaties waarmee je op een verantwoorde manier veel tijd kunt winnen'

alles erop en eraan, bestaat dat echt? Ik ben nu eenmaal al vele jaren gewend om met water en zeep te wassen. Zoals de naam zegt, heeft verzorgend wassen een was- en een verzorgend element in zich. Dat moet je eerst ervaren. Je moet ook een knopje in jezelf omzetten om geen handdoek meer te gebruiken.'

De scepsis die ze zelf had, zag Leonie ook terug bij cliënten. 'Zij zeiden aanvankelijk ook: "Geen water en zeep? Daar begin ik niet aan." Maar als ze eenmaal kennismaken met verzorgend wassen, willen ze vaak niet anders meer. Het is gewoon veel makkelijker. Qua tijd scheelt het aanzienlijk.'

Heeft verzorgend wassen ook nadelen?

Ellis van Leeuwen moet even nadenken. 'De washandjes of doekjes koelen snel af als je ze hebt opgewarmd, dat vind ik het enige nadeel. Zelf maak ik ze daarom niet te warm, anders is het verschil zo groot. En als ik eenmaal begonnen ben met wassen, stop ik het pakje met de resterende warme washandjes of doekjes onder het kussen van de klant. Dan blijven ze langer warm. Overigens zijn er ook een heleboel cliënten die het liefst met koude washandjes of doekjes worden gewassen.'

HOGER RAPPORTCIJFER

Met hun overwegend positieve oordeel zijn Ellis en Leonie geen uitzondering. Onderzoek van hun werkgever Icare

Zo ziet een verzorgend washandje eruit.

laat zien dat verzorgend wassen vooral geschikt is voor mensen die niet meer (regelmatig) kunnen douchen, die pijnklachten hebben of zeer vermoeid zijn. Cliënten en medewerkers geven verzorgend wassen een hoger rapportcijfer dan traditioneel wassen. Positieve punten zijn minder vermoeidheid, minder pijn en jeuk en minder fysieke belasting. Ook houden cliënt en verzorgende

meer energie over. Voor een intramurale instelling is verzorgend wassen ook financieel interessant, want het kan de washandjes/doekjes groot en daarmee goedkoop inkopen en tegelijkertijd geld besparen op handdoeken en waskosten. En dan is er nog de tijd die je bespaart. Icare registreerde een gemiddelde tijdsparing van ruim negen minuten per wasbeurt, ofwel grofweg 40 procent.

Het traditionele washandje krijgt het moeilijk

Bij die laatste uitkomst past een kanttekening, meent Hanneke Knibbe. Zij werkt bij LOCOMotion, de organisatie die in opdracht van Icare en ZonMw het onderzoek naar verzorgend wassen uitvoerde. 'Tijdsparing klinkt leuk, maar je moet je niet rijk rekenen', waarschuwt Hanneke. 'Het gevaar bestaat dat een werkgever denkt: "Mooi, als een verzorgende zoveel tijd bespaart, kan ze dus meer mensen wassen in dezelfde tijd." In dat geval worden de werkdruk en de fysieke belasting voor een verzorgende alleen maar groter.' Hoe moet het dan wel, volgens de onderzoekster? 'Voor intramurale instellingen geldt dat je de cliënt dankzij verzorgend wassen meer aandacht kunt geven, zodat hij of zij meer ontspannen is. Of gebruik in elk geval een deel van de tijd die je met verzorgend wassen bespaart om activiteiten te doen waaraan je te weinig toekwam, liefst in overleg met de cliënt. Spaar die tijd bijvoorbeeld op binnen een ZZP om een extra douchebeurt te geven of een wandeling te maken.'

NU DE THUISZORG NOG ...

Er is één plek waar verzorgend wassen maar niet wil doorbreken. Dat is bij de mensen thuis, ofwel in de thuiszorg. Maar net als in de intramurale zorg lijkt de ommekeer nabij.

Marianne Sprey, beleidsmedewerker verpleging en verzorging bij Icare Thuiszorg, bezocht enkele jaren geleden een symposium waar een van de sprekers vertelde wat verzorgend wassen inhoudt. 'Ik was direct heel enthousiast', zegt Marianne. 'Met steun van Icare heb ik hier in Flevoland een pilot opgezet waarbij cliënten thuis konden kennismaken met verzorgend wassen. De uitkomsten waren zeer positief.' Sterker nog, de uitkomsten waren eigenlijk te positief. 'Door verzorgend te wassen bespaart een thuiszorgorganisatie tijd achter de voordeur, en daardoor krijgen ze een lagere vergoeding vanuit de AWBZ. Daarnaast zijn de doekjes die bij verzorgend wassen gebruikt worden voor veel cliënten te duur om zelf te betalen. De combinatie tijdsparing en dure doekjes staat een doorbraak van verzorgend wassen in de thuiszorg in de weg.'

Dat moet anders, vindt ook Marijke Janssens (ZonMw). Zij is betrokken bij de totstandkoming van het *Convenant Gepast Gebruik*: een overeenkomst tussen onder anderen zorgverzekeraars, zorgaanbieders en patiëntvertegenwoordigers. 'Verzorgend wassen zorgt voor een kwaliteitsverbetering en het bespaart kosten, daar is iedereen het inmiddels over eens', aldus Marijke Janssens. 'De volgende stap is om de financiering zo te organiseren dat thuiszorgorganisaties geen geld hoeven toe te leggen op de aanschaf van de doekjes. In de huidige betalingssystematiek kan dat al, maar die mogelijkheid wordt weinig gebruikt. Wij willen nu zorgen dat die mogelijkheid als standaard wordt ingevoerd.' Als dat gebeurt is ook de belangrijkste hobbel voor verzorgend wassen in de thuiszorg weggenomen.

Marianne Sprey kan niet wachten tot het zover is. 'Ik heb verzorgend wassen bij mijn eigen moeder toegepast', zegt ze. 'Toen dacht ik: "Verdorie, ik doe dit omdat ik het toevallig ken, maar de buurvrouw krijgt het niet aangeboden." Dat voelt ethisch niet goed. Ik leg me daar niet bij neer. Ik ben dan ook heel blij dat mijn manager, collega-leidinggevende en teamcoaches hebben gezegd: "De meerwaarde van verzorgend wassen is zo groot dat we als organisatie verzorgend wassen bij terminale cliënten uit onze eigen begroting financieren." Dat geldt dus voor Lelystad, Dronten en Zeewolde.'

(Voor de situatie in de thuiszorg, zie de kadertekst *Nu de thuiszorg nog ...*)

BINNENGESCHOVEN

Hanneke Knibbe bevestigt dat verzorgend wassen lange tijd met een negatief imago worstelde. 'Sommige mensen zien verzorgend wassen als een bezuinigingsmaatregel', legt ze uit. 'En het is waar dat er intramurale instellingen zijn die verzorgend wassen alleen maar inzetten om tijd te besparen, bijvoorbeeld in de zomer als er heel weinig personeel voorhanden is. Dat is niet de beste motivatie om ermee te beginnen, en bovendien verloopt de implementatie dan veelal niet optimaal.' Juist die implementatie is cruciaal voor het succes van verzorgend wassen, benadrukt Hanneke. 'Als verzorgende wil je van tevoren weten hoe je het beste verzorgend kunt wassen. Hoe ga je om met het droogdeppen van een oudere, kwetsbare huid? Hoe ga je om met iemand die psoriasis heeft? Hoeveel washandjes of doekjes heb je eigenlijk nodig?' Knibbe constateert tot haar grote spijt dat de instructie aan verzorgenden soms achterwege blijft. 'Sommige leveranciers schuiven de doosjes met washandjes of doekjes naar binnen bij een verpleeg- of verzorgingshuis en roepen dan: "Alsjeblieft. Waskommen en washandjes eruit, onze producten erin. Veel succes!" Weet je wat een verzorgende dan denkt? "Zie je wel, verzorgend wassen is gewoon een bezuinigingsmaatregel. Hiermee ga ik niet akkoord." Ik geef die verzorgende groot gelijk. Het risico is dat de markt nu wordt ontdekt door grote leveranciers en dat zij te weinig aandacht besteden aan de implementatie. Ik maak me daar zorgen over.'

GIGAMOOI

Tijd om de balans op te maken. Verzorgend wassen is geen nieuw fenomeen. Het kwam een jaar of tien geleden uit Amerika overwaaien. En zoals gezegd is het positieve effect door onderzoek aangetoond. Toch laat de doorbraak nog steeds op zich wachten. Hoe kan dat? 'Onbekend maakt onbemind', antwoordt Leonie van der Sluijs droogjes. 'Als we het allemaal een beetje bekender maken, dan burgert het misschien in.' Heeft verzorgend wassen de toekomst? Verdringt het washandje-met-lotion het washandje-met-zeep? Ja, denkt Hanneke Knibbe. 'Op dit moment wordt verzorgend wassen steeds meer ingezet als de eerste keus wasmethode', zegt ze op basis

De scepsis die ze zelf had zag Leonie ook terug bij cliënten

van haar onderzoek. 'We hebben onderzoek onder cliënten gedaan bij diverse intramurale organisaties én bij cliënten die nog niet in zorg zijn. Beide groepen staan er neutraal tot positief tegenover en willen het best proberen. Wij hebben al bij 100 à 120 instellingen een voor- en nameting laten doen, van de 1200 verpleeg- en verzorgingshuizen in Nederland. Maar er zijn ook veel instellingen die verzorgend wassen zonder dat wij de effecten meten. Het gaat dus echt hard.' Ellis van Leeuwen: 'Verzorgend wassen is een gigamooie uitvinding, als je het tenminste niet "effe snel" wilt inzetten. Verzorgend wassen is een uitkomst voor mensen in het laatste stadium van alzheimer, voor wie bedlegerig is of ziek, voor wie terminaal is en veel pijn heeft, en voor mensen met een spierziekte als MS of ALS. Mensen die in staat zijn om te douchen, moeten dat natuurlijk gewoon blijven doen, want er gaat niks boven een lekkere wasbeurt onder de douche. Maar voor alle anderen kan verzorgend wassen een oplossing zijn.' Hanneke Knibbe beseft dat het imago van verzorgend wassen zeer kwetsbaar is: 'Er hoeft maar één stukje in de krant

te staan met zinnen als "Mijn moeder wordt niet eens meer met water en zeep gewassen" en we kunnen weer helemaal vooraan beginnen. Dat vind ik zo jammer, dat is echt een persoonlijke frustratie van mij. Verzorgend wassen is namelijk een prachtig concept, mits je het goed inzet. Het is een van de weinige innovaties in de zorg waarmee je op een verantwoorde manier veel tijd kunt winnen. Als je verzorgend wassen inzet om de kwaliteit van wassen te verbeteren en als je de invoering ervan goed begeleidt, dan zijn de betrokkenen vrijwel zonder uitzondering enthousiast. Dan is verzorgend wassen geen bezuinigingsmiddel, maar een middel om mensen een kwalitatief goede wasbeurt te geven met zo weinig mogelijk belasting voor de cliënt en de verzorgende.' ■

Icare Zorg heeft op YouTube een filmpje geplaatst waarin ervaringsdeskundigen vertellen over verzorgend wassen. Ga naar www.youtube.com, zoek op 'verzorgend wassen' en klik op het eerste niet-gesponsorde filmpje (titel: 'Verzorgend wassen'). Dankzij financiering door ZonMw/Zorg voor Beter is ook een serie gratis instructiefilmpjes en een e-learningmodule beschikbaar via www.goedgebruik.nl.

Verzorgende Leonie: 'Als we verzorgend wassen een beetje bekender maken, dan burgert het misschien in.'